

ТЕХНИКА ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ СОҲАСИ МУТАХАССИСЛАРИНИ КАСБИЙ ФАОЛИЯТГА ТАЙЁРЛАШНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Эшманов Отабек Усанович

“Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари
институти” Миллий тадқиқот университетининг

Қарши ирригация ва аготехнологиялар институти мустақил тадқиқотчиси

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада техника олий таълим муассасаларида қишлоқ хўжалиги соҳаси мутахассисларини касбий фаолиятга тайёрлашнинг долзарб муаммолари ёритилган. Шунингдек бу муаммоларни урганиш республикамиз ва хорижий тажрибалар таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: *касбий фаолият, олий таълимни модернизациялаш, таълимнинг янги глобал фалсафаси ва стратегияси, сифат менежменти, кредит модуль тизими.*

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются актуальные проблемы подготовки специалистов сельского хозяйства в технических вузах,. Изучение этих проблем также анализируется в отечественном и зарубежном опыте.

Ключевые слова: *профессиональная деятельность, модернизация высшего образования, новая глобальная философия и стратегия образования, управление качеством, кредитно-модульная система.*

ABSTRACT

This article discusses the current problems of training agricultural specialists in technical higher education institutions of Uzbekistan. The study of these problems is also analyzed in the national and foreign experience.

Keywords: *professional activity, modernization of higher education, new global philosophy and strategy of education, quality management, credit module system.*

КИРИШ

Мамлакатимиздаги ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар, унинг халқаро таълим тизимида қўшилиши мутахассисларни касбий фаолиятга тайёрлаш сифати муаммосини тобора кучайтирмоқда. Ўзбекистоннинг 2003 йилда Болония жараёнига қўшилиш қарори ва Европа интеграцияси шароитида зарур

ўзгаришларни амалга оширишга содиқлиги мамлакат олий таълим тизимини ривожлантиришда янги йўналишни белгилаб берди.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Олий таълимни модернизациялаш - бу бутун таълим тизимини тубдан ўзгартиришга қаратилган давлат сиёсати бўлиб, уни норматив давлат ва халқаро ҳужжатлар, стандартлар билан мувофиқлаштиришдан иборат. Болония жараёни мақсадлари ва усулларининг қабул қилиниши Ўзбекистонда олий таълимни модернизациялаш йўллари белгилаб берди. Асосий мақсадлар, диплом ва малакаларни таққослаш ва тан олиш, талабалар ва ходимларнинг академик мобиллигини таъминлаш, салоҳиятни бирлаштириш орқали муқобиллик ва рақобатбардошликнинг интеллектуал ўсишини таъминлашдир. Болония жараёни ўз ичига икки босқичли мутахассисларни тайёрлаш тизими, яъни талабаларни ўқитиш дастурини ишлаб чиқиш учун баҳолашнинг кредит модуль тизимини жорий этиш ва таълим хизматлари учун сифат менежменти тизимини яратишдан иборат [1].

Ушбу ўзгаришлар ҳар бир олий таълим муассасаси (ОТМ)га тегишли бўлиб, мавжуд бўлганидан сифат жиҳатидан фарқ қиладиган таълим тизимини яратишни, шунингдек, ушбу муаммони ҳал қилишда ҳар бир ОТМнинг муқобиллигини ўз ичига олади. ОТМнинг муқобиллиги деганда унинг кадрларни танлаш ва жой-жойига қўйишдаги мустақиллиги, қонун ҳужжатлари ва ОТМнинг Низомига мувофиқ ўқув, илмий, молиявий, иқтисодий ва бошқа фаолиятни амалга оширишдаги мустақиллиги, яъни ўз-ўзини ташкил этиш, ўз-ўзини ривожлантириш ва ўз-ўзини бошқариш тушунилади [2].

Ўрганилаётган мавзу нуқтаи назаридан марказий муаммонинг ўрнини келажакдаги касбий фаолиятда, хусусан, агрономик ишлаб чиқариш соҳасида ўзини ўзи англашга қодир ёшлар шахсиятининг ички гуманистик қадриятларини ривожлантириш ва сафарбар қилиш масаласи эгаллайди. Таълимнинг янги глобал фалсафаси ва стратегияси назарияси асосида "таълимнинг муҳим қисми трансмиллий ва маданиятлараро аҳамиятга эга ва кенг цивилизация оқибатларига эга бўлган энг аниқ глобал муаммоларни аниқлаш бўлиши керак" [3]. Ернинг унумдорлигини сақлаш, табиий муҳитнинг экологик мувозанати улкан аҳамиятга эга бўлиб, цивилизациядан ташқари цивилизациявий оқибатларга олиб келади.

Бинобарин, қишлоқ хўжалиги ОТМлардаги таълим жараёни шундай қурилиши керакки, инсон ва табиат ўртасидаги уйғунлик ва инсониятнинг жамоавий ҳаракатларини фаоллаштириб, бўлажак мутахассис шахсига маълум

таъсир кўрсатсин. Бунга фақат профессионал шахснинг ички гуманистик кадриятларини ривожлантириш орқали эришиш мумкин. Бўлажак қишлоқ хўжалиги соҳа мутахассисларининг касбий фаолиятга тайёрлаш бу ерда шахснинг инсонпарварлик салоҳиятини ривожлантиришга, унинг онгида дунёқарашнинг ижобий компонентларининг барқарор тизимини шакллантиришга ҳисса қўшадиган педагогик шарт-шароитларни яратишда кўрилади. Бу ҳаётий вазиятлар ва муаммоларнинг аниқ ечимларини излаш ва конструктив таҳлил қилиш қобилияти учун зарур шартлардир.

Бўлажак қишлоқ хўжалиги соҳа мутахассисларининг касбий фаолиятга тайёргарлигини педагогик қўллаб-қувватлаш профессор-ўқитувчи ва талаба ўртасидаги янги шахсий ва институционал муносабатлар билан тасдиқланади. Агар бу ерда шериклик ва ўзаро ижодкорлик ҳисси устун бўлса, ОТМдаги педагогик муносабатлар келажакда ёш мутахассис ҳаётининг ижодий стратегияси учун асос бўлиб хизмат қилиши мумкин. Ҳақиқий маънода шериклик ҳисси инсоният учун ахлоқий ва моддий аҳамиятга эга ғояларни биргаликда ўрганиш, тадқиқ қилиш ва амалга ошириш туйғусидир. Қуруқ тарғиб қилиш эмас, балки инсонпарварлик, рационал ва реалистик кадриятларнинг бирлашуви бўлажак мутахассиснинг ўзини ҳаёт қийинчиликларидан кўрқмайдиган яратувчига айлантириши мумкин.

Шу муносабат билан ОТМда бўлажак қишлоқ хўжалиги мутахассисларини касбий фаолиятга тайёрлашнинг ҳақиқий тизимини яратишнинг амалий имкониятлари масаласи табиий муаммодир дейиш мумкин.

Ҳозирги кунда қишлоқ хўжалиги ОТМларининг мақсади минтақада қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг устувор йўналишлари, моддий базасини кенгайтириш, замон талабидан келиб чиқиб мутахассисликлар номенклатурасини кенгайтириш, маҳаллий қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқаришни ривожлантиришга ҳисса қўшувчи юқори малакали мутахассисларни тайёрлашга қаратилмоғи лозим.

Қуйидагиларни аълоҳида таъкидлаш лозимки, қишлоқ хўжалиги ОТМлари минтақани замон талабларига жавоб берадиган зарур мутахассислар билан таъминлайдилар, аммо қишлоқ хўжалигини ривожлантириш муаммолари бутун давлатнинг муаммоси ҳисобланади. Иккинчи жаҳон урушидан кейин давлат қишлоқ хўжалигини ривожлантириш учун барча зарурий маблағларни ажратди, аммо мамлакатнинг сиёсий ва иқтисодий ҳаётининг тарихий беқарор жараёнлари қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини янада марказлаштиришга

олиб келди. Натижада аграр соҳани ривожлантиришда салбий тенденциялар кузатилди [4].

90-йилларга келиб амалга оширилган аграр ўзгаришлар кўп қатламли аграр иқтисодиётнинг шаклланишига, турли мулкчилик ва бошқарув шаклидаги корхоналарни (ширкатлар, жамиятлар, кооперативлар ва бошқаларни) яратишга олиб келди, бу эса инқирозни янада кескинлаштирди [5]. Замонавий шароитда қишлоқ хўжалиги соҳасининг муваффақиятли иқтисодий ривожланиши учун давр талабларига жавоб берадиган махсус ўқитилган кадрлар зарур.

Бугунги кунда ривожланган қишлоқ хўжалиги геосийосий муаммоларни ҳал қилишга имкон беради, мамлакатнинг озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлайди, маданий қадриятлар ва анъаналарни сақлайди, экологик муаммолар ва табиатни муҳофаза қилишни ҳал қилади. Мамлакатимизнинг озиқ-овқат хавфсизлиги муаммоси нафақат Қашқадарё вилояти, балки бутун Ўзбекистонга ҳам таъсир қилади. Шунингдек, мамлакатимиз бозорини исталган вақтда арзон қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари билан тўлдиришга тайёр бўлган ривожланаётган кўшни республикалар (Қирғизистон, Қозоғистон) имкониятларини ҳам ҳисобга олиш керак.

Қарши ирригация ва агротехнологиялар институти олимлари томонидан 2021-2026 йилларда Қашқадарё вилоятида қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини давлат томонидан қўллаб-қувватлашнинг комплекс дастурини ишлаб чиқдилар. Дастурда қишлоқ хўжалигининг ижтимоий-иқтисодий аҳволи таҳлил қилинади, вилоят агросаноат мажмуасини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари ишлаб чиқилади, уни молиялаштириш ҳажми ва манбалари белгиланади. Унда илм-фанни ривожлантиришга алоҳида ўрин берилган, чунки қишлоқ хўжалигининг келажаги усимликларнинг янги навлари, қишлоқ хўжалиги экинларини етиштиришда ва чорвачиликда янги технологияларнинг яратилиши билан боғлиқ. Юқори сифатли касбий тайёргарликка эга мутахассислар ушбу истиқболли вазифаларни амалга оширишга қодир бўлади [6].

Миллий ва минтақавий лойиҳада белгиланган вазифалар, мамлакатнинг озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш зарурати қишлоқ хўжалиги мутахассисларининг сифат кўрсаткичларини ўзгартириш ва такомиллаштиришни талаб қилади. Шу муносабат билан қишлоқ хўжалиги раҳбарлари ва мутахассисларининг касбий тайёргарлик даражасига қўйиладиган талаблар сезиларли даражада ошиб бормоқда. Иқтисодий

мустақиллик ва масъулият шароитида қишлоқ хўжалиги фаолияти касбий малакали мутахассис бўлиши, ташкилий ва коммуникатив қобилият, мустақиллик, ташаббускорлик, масъулият, рақобатбардошлик каби шахсий хусусиятларга эга бўлиши зарурлигини тақозо этади.

Қишлоқ хўжалигига айниқса таъсир кўрсатган иқтисодий инқироз, соҳада ишлайдиган юқори малакали мутахассисларнинг етишмаслиги, олий таълим тизимидаги янги давлат сиёсати Қарши ирригация ва агротехнологиялар институтида бўлажак қишлоқ хўжалиги соҳа мутахассисларини касбий фаолиятга тайёрлашда яхши натижаларга эришиш учун замин яратади. Худудий жиҳатдан мамлакатимизнинг жанубий Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятларига қишлоқ хўжалиги соҳа мутахассисларини тайёрлаш ва касбий фаолиятга тайёргарлик сифатини ошириш мақсадлари институтдаги таълим ва тарбия ишлари стратегиясига мувофиқ амалга оширилади.

ХУЛОСА

Шундай қилиб, мамлакатимизда қишлоқ хўжалиги таълимининг шаклланиши ва ривожланиш тарихини таҳлил қилиб, биз тарихий тажрибаларга таянган ҳолда қишлоқ хўжалиги мутахассисларини юқори сифатли касбий тайёрлашнинг омиллари мавжуд деган хулосага келдик.

Қишлоқ хўжалиги таълим муассасаларида таълим жараёни самарадорлигини ошириш учун қуйидагиларга алоҳида эътибор берилиши керак:

- минтақанинг табиий-иқлимий, ижтимоий ва ташкилий хусусиятлари тўғрисида илмий асосланган маълумотларга эга бўлиш;

- қишлоқ хўжалиги бўйича олий таълим муассасаларида таълим жараёни субъектларининг касбий ва шахсий жавобгарлигининг юқори мотивацияси;

- қишлоқ хўжалиги бўйича олий таълим муассасаларида таълим жараёнини амалий йўналтириш, яъни ўқув жараёнида амалиёт дарсларининг кўпроқ ва сифатли ташкил этилишини таъминлаш;

- қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг худудий ўзига хосликлари ҳақида маълумотга эга бўлган қишлоқ хўжалиги соҳа мутахассисларини касбий фаолиятга тайёрлаш.

REFERENCES

1. Пузанков Д.В. Взгляд на развитие системы высшего профессионального образования // Высшее образование в России. — 2004. — № 9 — С. 14-18.
2. Гретченко, А. Автономизация вузов России и Болонский процесс // Высшее

образование в России. — 2006. — № 6 - С. 25-27.

3. Глобалистика: Энциклопедия / гл. ред. И.И. Мазур, А.Н. Чумаков. Центр научных и прикладных программ «Диалог». - М.: ОАО Изд-во «Радуга», 2003. - с. 197.

4. Дурнев, А.Я. Аграрная история России (IX - начало XXI вв.): курс лекций: (учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по сельскохозяйственной специальности) / А.Я. Дурнев, С.М. Стасюкевич. М-во с.х. Рос. Федерации, Дальневост. гос. аграрный ун-т (ДальГАУ). — Благовещенск: изд-во ДальГАУ, 2007.-384 с.

5. Минаков, И.А. Экономика сельскохозяйственного предприятия / И.А. Минаков, Л.А.Сабетова, Н.И.Куликова и др. / Под ред. И.А. Минакова. - М.: Колос, 2004. - 528 с.

6. Кулешов, Н.Г. Современные проблемы развития АПК Амурской области / Аграрное развитие Дальнего Востока: История и современность: Матер. регион, науч.-практ. конф. 25 - 26 ноября 2004 г. / отв. ред. А.Я. Дурнев. - Благовещенск: Изд-во ДальГАУ, 2005. — 366 с.